

JERZY KASPRZAK

Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa w Bydgoszczy

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1319-3836> * j.kasprzak@kpsw.edu.pl

Ks. MIROŚLAW STANISŁAW WIERZBICKI SDB

Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa w Bydgoszczy

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1923-3555> * m.wierzbicki@kpsw.edu.pl

Zgłoszono: 30.07.2021; recenzowano: 22.09.2021; zaakceptowano do publikacji: 10.10.2021

KSZTAŁCENIE ZDALNE NA UCZELNIACH WYŻSZYCH.
ANALIZA BADAŃ W CZASIE PANDEMII SARS-CoV-2
NA PRZYKŁADZIE KUJAWSKO-POMORSKIEJ SZKOŁY WYŻSZEJ
W BYDGOSZCZY

REMOTE EDUCATION AT HIGHER UNIVERSITIES.
ANALYSIS OF RESEARCH DURING THE SARS-CoV-2 PANDEMIC ON THE EXAMPLE
OF THE KUJAWY AND POMORZE UNIVERSITY IN BYDGOSZCZ

Abstract

The coronavirus (COVID-19) infection in 2020-2021 has become a major public health problem worldwide. Specific pandemic restrictions introduced distance learning in schools and colleges. The remote teaching model provoked reflection on education also at universities. This study is therefore an analysis of research carried out among students of the Kujawy and Pomorze University in Bydgoszcz. The conclusions mainly concern the problems encountered during the teaching process, the benefits, advantages and disadvantages of the teaching methods. Attention was paid to the preparation of professors, cultural development, relations between students and teachers. The message of the research highlights both the positive aspects and the shortcomings of the current education system at universities and tries to discuss education in the perspective of “today”, “tomorrow” and “the day after tomorrow”.

Keywords: pandemic, COVID-19, university, distance learning, education of the future

Abstrakt

Zakażenie koronawirusem (COVID-19) w latach 2020-2021 stało się poważnym problemem dotyczącym zdrowia publicznego na całym świecie. Konkretne restrykcje pandemiczne wprowadziły zdalne nauczanie w szkołach i uczelniach. Zdalny model nauczania spowodował refleksje nad

kształceniem również na uczelniach wyższych. Niniejsze opracowanie jest więc analizą badań dokonanych wśród studentów Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy. Wnioski dotyczą głównie napotykaných problemów w trakcie procesu nauczania, korzyści, zalet i wad oraz metod kształcenia. Zwrócono uwagę na przygotowanie wykładowców, rozwój kulturowy podczas pandemii, relacje między studentami i wykładowcami. Przesłanie badań uwypukla strony pozytywne, ale ukazuje też mankamenty obecnego systemu edukacji na uczelniach oraz próbuje poddać dyskusji kształcenie w perspektywie „dzisiaj”, „jutro” i „pojutrze”.

Słowa kluczowe: pandemia, COVID-19, uniwersytet, kształcenie zdalne, edukacja przyszłości

1. STATUS QUESTIONIS

Choroby zakaźne w drugiej połowie XX i na początku XXI wieku wydawały się być opanowane. Jeszcze w pierwszej połowie XX wieku odpowiadały w Polsce, ale i na świecie za przeszło 20% ogólnej umieralności. Natomiast wprowadzenie masowych szczepień, lepsza opieka medyczna, rozwijająca się promocja zdrowia oraz lepsze warunki życia ludności spowodowały, że choroby zakaźne przestały być postrzegane, przez wielu specjalistów w tej dziedzinie, jako istotne zagrożenie dla zdrowia publicznego.

„Błogi nastrój” związany z chorobami zakaźnymi został nagle zaburzony, kiedy w listopadzie 2019 roku w chińskim mieście Wuhan, prowincji Hubei, wybuchła pandemia koronawirusa SARS CoV-2, która w ciągu kilku miesięcy rozwinęła się i ogarnęła praktycznie całą ludzkość, wywołując początkowo zdziwienie, a następnie przerażenie. Na całym świecie podjęto działania mające na celu opanowanie pandemii wirusa. Głównym celem było znalezienie szczepionki oraz leków na tę chorobę. Pomimo autentycznego zaangażowania naukowców, firm farmaceutycznych, rządów państw na całym świecie, SARS-CoV-2 z trudnością daje się opanować. SARS jest zespołem ciężkiej ostrej niewydolności oddechowej, nietypowego zapalenia płuc, wywołanym poprzez zakażenie wirusem z rodziny Coronaviridae (CoV) (Baumann-Popczyk, Sadkowska-Todys i Zieliński 2014, 565-573; Dziubek 2010, 261-263; Dolin 2012, 1032-1035; Rota et al. 2003). Zatem SARS-CoV-2 jest wirusem odzwierzęcym, który dostosował się do nowego gospodarza, jakim jest człowiek (Baumann-Popczyk, Sadkowska-Todys i Zieliński 2014, 565-573; Andersen, Rambant i Lipkin 2020; Zhou 2020). Obecnie źródłem zakażenia jest chory człowiek, a do zakażenia wirusem SARS dochodzi najczęściej drogą kropelkową (Baumann-Popczyk, Sadkowska-Todys i Zieliński 2014, 565-573; Dziubek 2010, 261-263).

Wirus SARS-CoV-2 błyskawicznie zaczął się rozprzestrzeniać na całym świecie. Światowa Organizacja Zdrowia (WHO) 11 marca 2020 roku ogłosiła pandemię Covid-19. W Polsce 13 marca 2020 roku premier ogłosił stan zagrożenia epidemicznego Covid-19, a następnie 20 marca 2020 roku stan epidemii Covid-19. Pierwsza fala pandemii nastąpiła na przełomie marca i kwietnia 2020 roku. Druga to wrzesień-grudzień 2020 r. i wreszcie trzecia fala, to luty-kwiecień 2021 rok, której wygaszenie można było zaobserwować w maju i czerwcu 2021 Według danych Ministerstwa Zdrowia od początku pandemii do 12.05.2021 r. w Polsce na Co-

vid-19 zachorowało 2.842.339 osób, a zmarło z powodu tej choroby 70.679, natomiast na świecie zachorowało ok. 160 mln i zmarło 3.332 mln osób.

Jak widać na podstawie przedstawionych danych, do końca pandemii liczba osób, które zachorują i umrą, zapewne wzrośnie. Wirus SARS-CoV-2 w skali światowej zebrał już bogate żniwo w liczbie zachorowań i zgonów. W celu ograniczenia rozprzestrzeniania się go wprowadzono w Polsce, ale i na świecie szereg restrykcji. Między innymi ograniczono lub całkowicie uniemożliwiono wspólne przebywanie ludzi w wielu obiektach np. kultury, sakralnych, gastronomicznych, galeriach handlowych, sklepach wielkopowierzchniowych różnych branż itp. Ograniczenie w funkcjonowaniu szkół i uczelni wymusiło organizację nauki w sposób zdalny. Kształcenie na odległość w istotny sposób odbiega od nauki tradycyjnej, dlatego została przeprowadzona ankieta w grupie ponad 250 studentów Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy, aby podjąć próbę oceny, w jaki sposób zjawisko to wpływa na zmiany kulturowe w środowisku studenckim.

2. TŁO BADANIA

Zakażenie koronawirusem (COVID-19) w latach 2020-2021 stało się poważnym problemem dotyczącym zdrowia publicznego na całym świecie (Duszyński et al. 2020, 44). Również w Polsce okres pandemii spowodował niewątpliwie wzrost niepewności, strachu, ale też sprowokował świat nauki do poszukiwania rozwiązań tego problemu, ale także sposobów dostosowania się i funkcjonowania szkolnictwa wszystkich poziomów do zaistniałej sytuacji. Wielu uczonych zastanawia się nad problemami zagrożeń epidemicznych i ich wpływu na codzienne życie, sposobami radzenia sobie ze stresem, utrzymywaniem dystansu społecznego czy podporządkowywaniem się wymogom sanitarno-epidemicznym (Czapliński et al. 2020, 15-16). Powstało na ten temat wiele publikacji naukowych (Duszyński et al. 2020, 45-58). Bieżące refleksje mogą dać możliwość komentowania sytuacji kształcenia na uczelniach wyższych. Na ten temat powstało znacznie mniej prac.

Celem przeprowadzonych badań jest ukazanie spojrzenia studentów na stosowane metody nauczania i ich wpływ na jakość kształcenia. W badaniach zapytano też o ocenę wprowadzonych nowych metod i form nauczania, o korzyści, zalety czy też trudności z nimi związane oraz problemy napotymane w trakcie procesu kształcenia przez studentów bydgoskiej uczelni oraz wskazanie rekomendowanych działań (Ministerstwo Edukacji Narodowej 2020). Wydaje się, że przywołane zagadnienia mogą uświadomić, że nawet działania realizowane w reakcji na bieżącą sytuację nie mogą być doraźne, ale powinny uwzględniać szerszy kontekst. Badania i ich wyniki ukazują strony pozytywne, ale również mankamenty obecnego systemu edukacji na uczelniach. Badaczom zależało przede wszystkim na wywołaniu głębszej refleksji prowadzącej do dyskusji w perspektywie „dzisiaj”, „jutro” i „pojutrze”, do czego wzywają dokumenty MEiN (Ministerstwo Edukacji Narodowej 2020). Są to orientacje, które wzajemnie się uzupełniają i są od siebie zależne przede wszystkim w kontek-

ście szkolnictwa wyższego, aby odpowiadać nowym, nie do końca rozpoznanym potrzebom. Potrzeby te odnoszą się do przyspieszającego rozwoju technologicznego, zmian w kulturze, religijności, a w konsekwencji w funkcjonowaniu społeczeństwa studenckiego. Omawiany kontekst zmienia się, informacje szybko się dezaktualizują, dlatego też wydaje się, że większego znaczenia nabierają kompetencje niż informacje, np. zdolność do przekształcania informacji w wiedzę naukową czy zastosowanie tej wiedzy do rozwiązywania problemów (Czapliński et al. 2020, 15-16). Zadawanie sobie pytań i szukanie odpowiedzi prowadzi zatem do odkrywania potencjału przynależnego szkołom wyższym. Wydaje się, że troska o szkolnictwo wyższe powinna być jednym z priorytetów o charakterze strategicznym dla nauki i kultury.

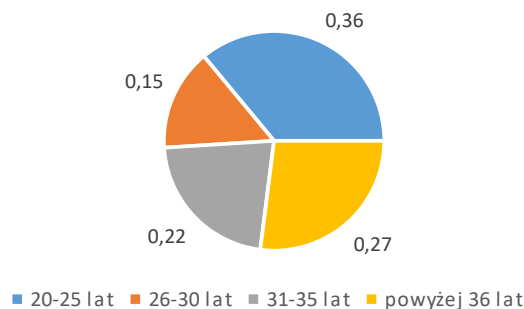
W prezentowanym badaniu wzięli udział studenci, którzy po roku trwania pandemii mogli kompetentniej odpowiadać na zadawane im pytania mające na celu skupienie się na tematyce metod kształcenia, wyników i przygotowania wykładowców. Zadawane pytania miały również charakter kulturowy, dotyczyły relacji między studentami i wykładowcami. Tematem, który wchodził w aspekt współczesnej kultury, była też religia i postrzeganie istnienia Boga w trudnym okresie pandemicznym.

3. CHARAKTERYSTYKA BADANEJ GRUPY

Badanie zostało przeprowadzone za pomocą anonimowej ankiety, którą wysłano do respondentów z wykorzystaniem formularzy Google. Ankiety przesłano w maju 2021 roku, w badaniu wzięło udział łącznie 267 respondentów, którzy wypełnili kwestionariusze kompletnie. Byli to studenci kierunków: pedagogika, pielęgniarstwo, ekonomia, budownictwo i prawo. Osoby te stanowiły ponad 10% studentów uczelni. Wśród respondentów przeważały kobiety (82,8%), mężczyźni natomiast stanowili 17,2% ankietowanych. Większość odpowiadających to studenci studiujący w cyklu niestacjonarnym (93,6%).

Wydaje się, że istotną informacją w niniejszych badaniach jest też wiek studentów, który przedstawia poniższy wykres.

Wykres 1. Wiek studentów.

Źródło: badania własne.

W prezentowanej populacji największą grupę stanowią słuchacze w wieku 20-25 lat (35,7%). Drugą pod względem liczebności są studenci powyżej 36 lat (26,6%), następnie ci w wieku 31-35 lat (22,4%). Ostatnią grupę stanowią studenci pomiędzy 26-30 rokiem życia (15,3%). Tak szczegółowe rozbieżności na grupy wiekowe, różniące się doświadczeniem edukacyjnym, pozwoli na bardziej wnikliwą analizę udzielanych odpowiedzi. Respondenci są przede wszystkim mieszkańcami Bydgoszczy i okolic.

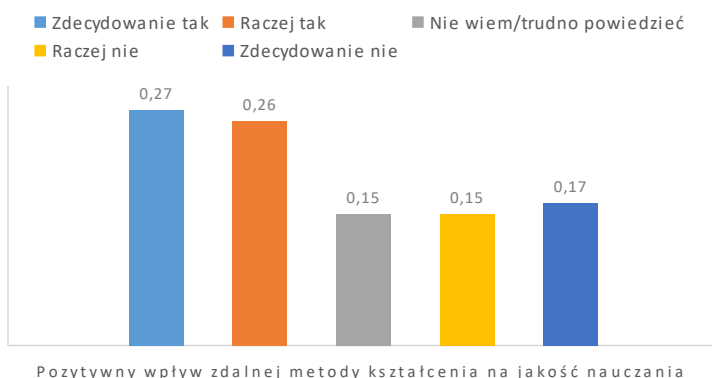
4. WYNIKI BADAŃ

4.1. Ocena zdalnej metody nauczania

Odniesienie się studentów do zdalnej metody kształcenia w okresie pandemii miało różnorodny wymiar. Na przedstawionym wykresie widać, iż głosy respondentów są podzielone i nie ma jednoznacznych odpowiedzi.

4.1.1. Jakość zdalnego nauczania

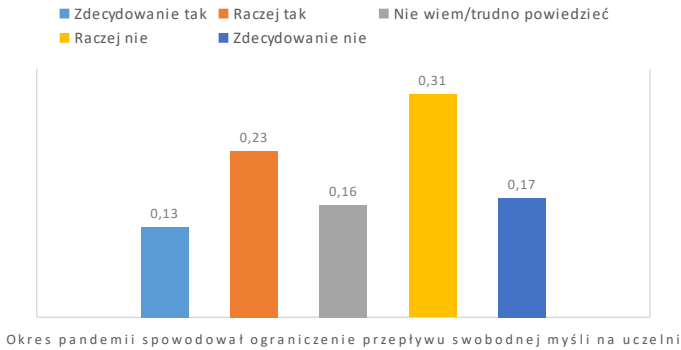
Wykres 2. Pozytywny wpływ zdalnej metody kształcenia na jakość nauczania.

Źródło: badania własne.

Zdalną metodę kształcenia pozytywnie ocenia 53% badanych (odpowiedzi: tak i raczej tak), natomiast zdecydowanie ją odrzuca tylko 17%. Biorąc pod uwagę ogólną krytykę zdalnego nauczania (Czapliński et al. 2020, 15), tak pozytywny wynik można tłumaczyć tym, że większość studentów to osoby kształcące się w cyklu niestacjonarnym (94%), a to mogło znacznie ułatwić pogodzenie pracy z nauką. Można domniemywać, że w przypadku studentów kształcących się w trybie stacjonarnym wyniki mogłyby przedstawiać inne wartości, dlatego wskazane byłoby dokonanie paralelnych badań na uczelniach o takim trybie kształcenia. Badacze są zdecydowani, aby w najbliższym czasie wykonać takie badania. Wówczas porównanie wyników wpłynie na bardziej obiektywne spojrzenie na ocenę przez studentów nauczania zdalnego.

Wykres 3. Okres pandemii spowodował na uczelni ograniczenie przepływu swobodnej myśli.

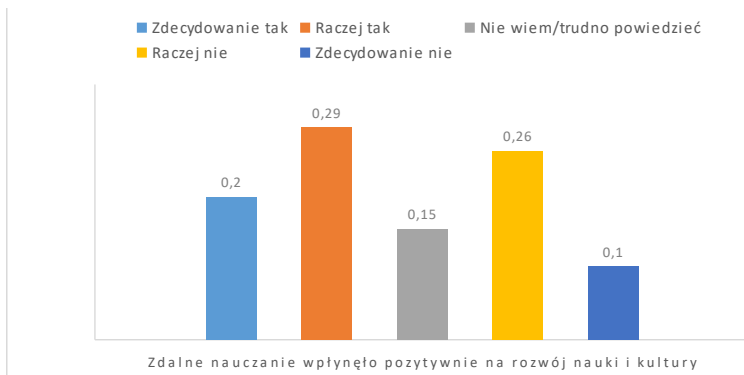

Źródło: badania własne.

Badając studentów, zastanawiano się też, czy sytuacja pandemiczna powodowała ograniczenia przepływu swobodnej myśli i kultury na uczelni? Taką tezę potwierdziło 36% respondentów. Spośród wszystkich odpowiadających blisko połowa (48%) zaprzeczyła takiemu stanowi rzeczy. Wobec uzyskanych wyników wydaje się, że studenci mieli wiele trudności na początku pandemii, z czasem jednak, poznając nowe metody nauczania, przyzwyczaili się do nich, stwierdzając, że przepływ myśli naukowej i kultury na uczelni dokonywał się w miarę swobodnie. Taki stan potwierdziło również Ministerstwo Edukacji Narodowej, przygotowując uczelniom rekomendacje dla przeprowadzenia zajęć, które według prawodawcy mogą być prowadzone z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość na wszystkich kierunkach studiów i poziomach kształcenia (Ministerstwo Edukacji Narodowej 2020).

Wykres 4. Zdalne nauczanie wpłynęło pozytywnie na rozwój nauki i kultury.

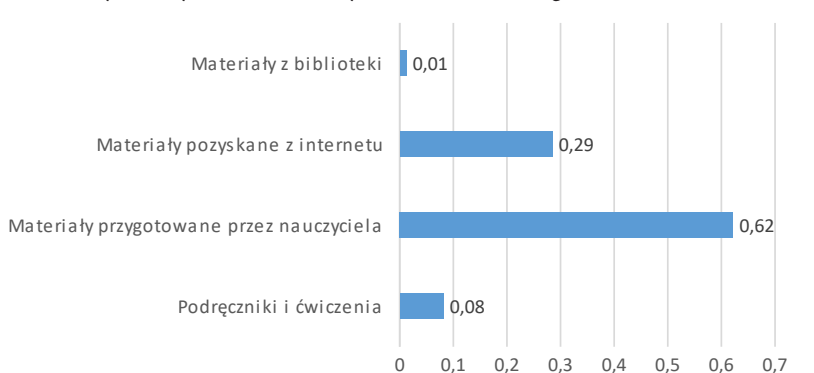
Źródło: badania własne.

W badaniach zapytano studentów, czy zdalne nauczanie wpłynęło pozytywnie na rozwój kultury i nauki na uczelni? W tym przypadku prawie połowa odpowiadała twierdząc lub „raczej tak” (49%).

4.1.2. Materiały, z których korzystali studenci

Wykres 5. Materiały, z których studenci korzystali w czasie zdalnego nauczania.

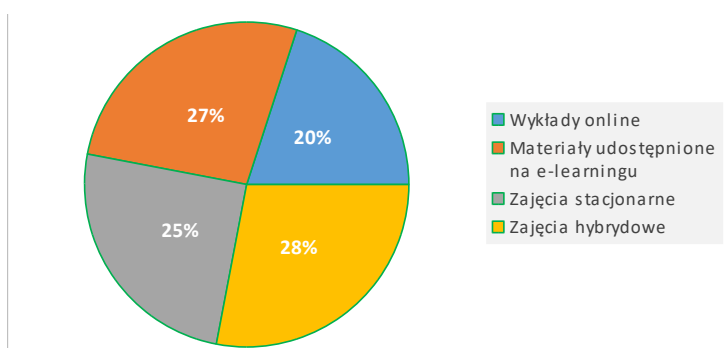

Źródło: badania własne.

W czasie pandemii studenci w przeważającej większości korzystali z materiałów przygotowanych przez wykładowców (62%) i pozyskanych z Internetu (29%). Trzeba podkreślić, że Internet jest ogromną bazą wiedzy, a jego oferta jest dostępna dla każdego o każdej porze. Jest to także pole wymiany myśli oraz obszar, w którym osoba może wyrażać siebie, swoje myśli i dzielić się nimi (Grodner 2020, 134). Może właśnie dlatego studenci bardzo mało korzystali z biblioteki i książek (1%) oraz innych publikacji (8%). Odpowiedzi te korespondują z ograniczeniem swobody wychodzenia z domu i bezpośrednich relacji interpersonalnych. Taka rzeczywistość motywowała wykładowców do przygotowywania materiałów dla konkretnej grupy studentów czy wskazywania ich na stronach internetowych.

4.1.3. Metody zajęć ze studentami

Wykres 6. Formy zajęć preferowane przez studentów na uczelni.

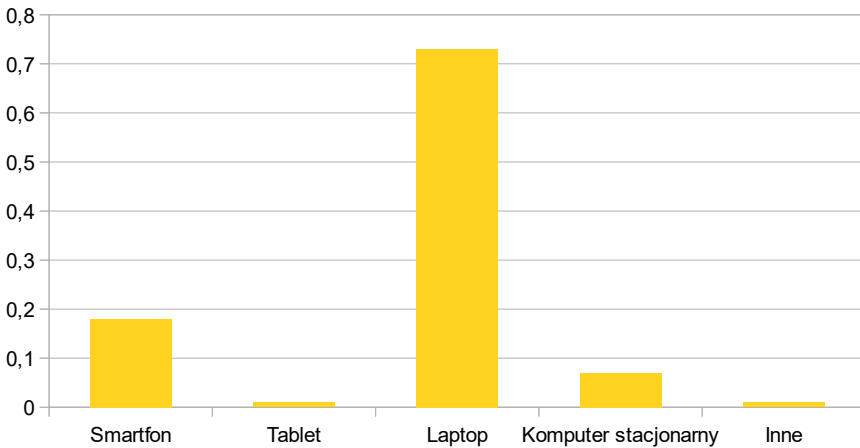

Źródło: Badania własne.

Interesujące są odpowiedzi odnoszące się do metod pracy ze studentami. Respondenci mieli do wyboru 4 formy: wykłady online, korzystanie z materiałów udostępnionych na e-learningu, formę stacjonarną i hybrydową. Okazuje się, że odpowiedzi były zbliżone do siebie, jedynie lekko odbiegają od nich wykłady online, które zaznaczyło 20% ankietowanych. Z przeprowadzonych badań wynika, że nie ma najbardziej preferowanej formy zajęć.

4.1.4. Urządzenia elektroniczne wykorzystywane najczęściej podczas nauki zdalnej

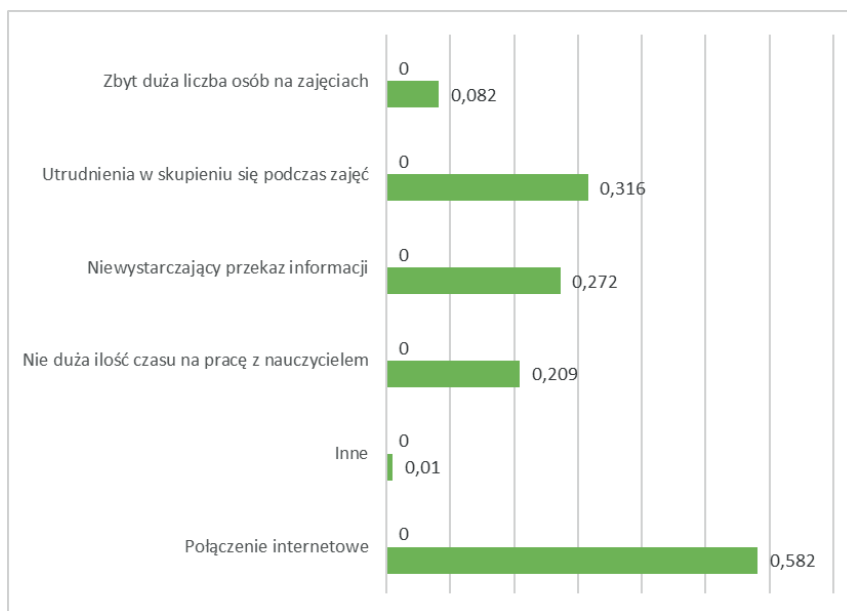
Wykres 7. Urządzenia elektroniczne, z których korzysta się najczęściej podczas nauki zdalnej.

Źródło: badania własne.

Przy zdalnym nauczaniu na uczelniach studenci korzystają z różnorodnych urządzeń. Z badań wynika, że narzędziami najczęściej używanymi przez studentów są laptopy. Wydaje się, że komputer stacjonarny przechodzi do historii, bo korzysta z niego jedynie 7% badanych. Korzystanie z urządzeń mobilnych jest doceniane przez studentów pewnie ze względu na niewielkie rozmiary, dobrą jakość wizji oraz możliwość korzystania z różnych programów czy komunikatorów. Zastanawiające jest przy tym, że z tabletów korzysta jedynie 1% studentów, mimo iż posiadają te same cechy co laptopy i smartfony. Łatwo z nich również korzystać w różnych miejscach (Grodner 2020, 131).

Wykres 8. Trudności i wyzwania dla studentów podczas zdalnego nauczania.

Źródło: badania własne.

Nauczanie zdalne przynosiło wiele problemów, z którymi musieli zmierzyć się studenci. Warto więc było ich zapytać, z czym mieli najczęściej kłopotów. Każdy respondent mógł wybrać nie więcej niż 3 odpowiedzi spośród wielu. Największa liczba ankietowanych miała kłopoty z połączeniem internetowym. Około 1/3 respondentów wskazała na trudności w skupieniu się podczas zajęć. Kolejny problem podkreślany przez respondentów to niewystarczający przekaz informacji. Zauważono też zmniejszoną ilość czasu, jaki wykładowcy mogli przeznaczyć dla każdego studenta. Natomiast tylko 8% odpowiadających stwierdziło, że na zajęciach była zbyt duża liczba osób. Na inne trudności w kształceniu zdalnym wskazało niewiele osób (1%).

4.2. Relacje pomiędzy wykładowcami i studentami

Podczas każdych zajęć istotne są też relacje pomiędzy studentami a wykładowcami. Zapytano więc respondentów, jak oceniali te relacje w skali od 1 do 10.

Tabela 1. Relacje pomiędzy wykładowcami i studentami.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Relacje z wykładowcami	1,3%	0,6%	3,8%	3,2%	7%	7%	11,5%	17,8%	15,3%	32,5%
Relacje ze studentami	3,2%	0,6%	3,8%	0,6%	7,6%	5,7%	5,3%	7,6%	12,7%	52,9%

Źródło: badania własne.

Wyniki badań wskazują, że w skali od 1 do 6, czyli słabe relacje, zaznaczyło 22,9% ankietowanych. Na dobre i bardzo dobre relacje wskazało 71,1% ankietowanych. Jest to wysoki wynik, biorąc pod uwagę, że jednak izolacja i odosobnienie były trudne zarówno dla studentów, jak i wykładowców.

Ważne są też relacje pomiędzy studentami oraz ich współpraca w grupie, w której dana osoba studiuje. Z analizy wyników można wnioskować, że tylko 8,2% respondentów bardzo słabo oceniło te relacje, natomiast aż 73,2% powiedziało, że są one dobre (20,3%) i bardzo dobre (52,9%). Zastanawia tak wysoki wynik w przypadku dobrych i bardzo dobrych relacji w okresie izolacji i zdalnego nauczania. Wydaje się, że studenci, wypowiadając się na temat relacji, mieli na myśli kontakty za pomocą komunikatorów, które w czasie pandemii były powszechnie stosowane.

4.3. Korzyści ze zdalnego nauczania

Analizując nową metodę powszechnego nauczania zdalnego na uczelniach, warto spojrzeć na korzyści, jakie ona może czy mogłaby przynieść studentom. Dlatego zapytano ich o korzyści w rozwoju naukowym i kulturowym, płynące z metody zdalnej jako alternatywy w kształceniu oraz zapytano respondentów o ich opinię, czy po takim nauczaniu będzie można znaleźć pracę podobnie jak przy kształceniu stacjonarnym.

Tabela 2. Korzyści z nauczania zdalnego w rozwoju naukowym, zawodowym i metodologicznym.

	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Nie wiem/ nie mam zdania	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Korzyści dla rozwoju naukowego i kulturowego studentów	29,2%	23,4%	23,4%	8,2%	15,8%
Zdalne nauczanie jako metoda uzupełniająca w kształceniu	48,1%	24,1%	9,5%	10,7 %	7,6%
Możliwość znalezienia pracy po zdalnym nauczaniu	35,4%	24,1%	27,8%	7%	5,7%

Źródło: badania własne.

Ponad połowa respondentów (52,6%) zauważyła korzyści dla rozwoju naukowego i kulturowego płynące ze zdalnego nauczania. Pozostali badani twierdzą albo że takie nauczanie nie przyniesie korzyści, albo nie mają zdania na ten temat (20,9%).

W okresie, kiedy trwały badania, metoda zdalnego nauczania była stosowana około roku. Zapytano więc studentów, czy według nich spełnia ona rolę pomocniczą, uzupełniającą dla tradycyjnej formy kształcenia? Odpowiedzi były bardziej jednoznaczne niż przy innych pytaniach, bowiem ponad 72% procent opowiedziało twierdząco, a tylko 18,3% było przeciwnego zdania.

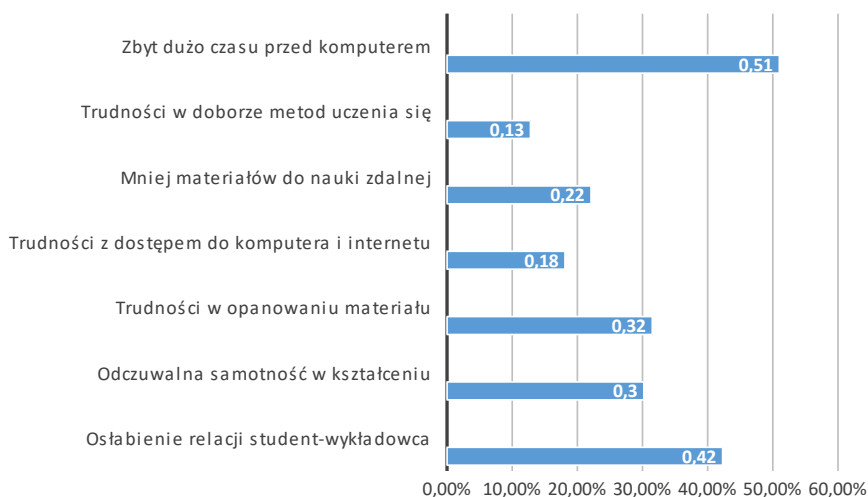
Wartość nauczania została również podkreślona w perspektywie znalezienia pracy, która w dobie pandemii, niepewności i redukcji etatów jest istotnym elementem rekrutacyjnym. Znaczna większość badanych (59 5%) jest zdania, że studia zdalne nie spowodują żadnych trudności w znalezieniu pracy i zdobyciu zatrudnienia, a tylko 12,7% było innego zdania.

4.4. Wady i zalety nauczania zdalnego

W każdym nauczaniu i metodzie kształcenia można znaleźć wady i zalety, które mogą być podstawą do stworzenia spójnej koncepcji odpowiadającej na pytania, czym jest edukowanie i kształcenie. Dobrze jest, gdy taka koncepcja jest społecznie uzgodniona przez władze oświatowe, uczelnie wyższe, samorządy oraz inne organizacje społeczne (Czapliński et al. 2020, 33).

4.4.1. Wady zdalnego nauczania

Wykres 9. Wady zdalnego nauczania.

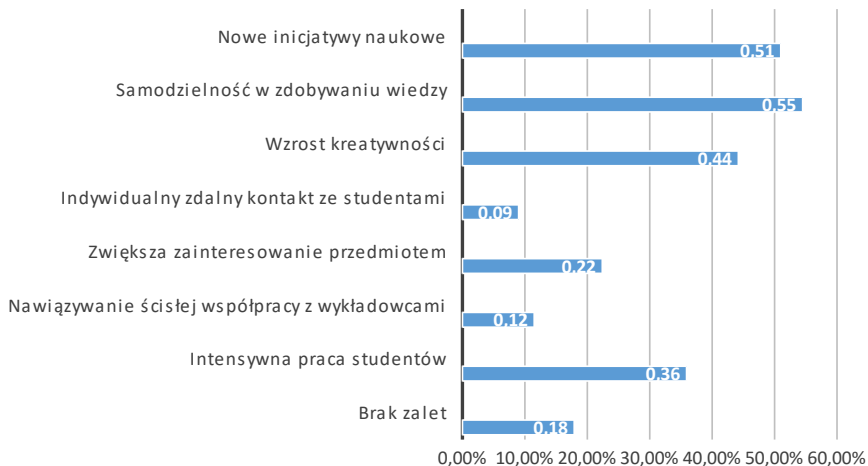
Źródło: badania własne.

Ankietowani mogli wybrać odpowiedzi spośród siedmiu wskazanych w ankiecie. Wśród wad zdalnego nauczania największym problemem jest duże zmęczenie z powodu nadmiernej ilości czasu spędzanej przed komputerem. Taką odpowiedź zaznaczyło 51% badanych. Wielu badanych zaznaczyło osłabienie relacji student-wykładowca (42,3%). To osłabienie relacji miało też duży wpływ na trudności w opanowaniu materiału podczas zdalnego nauczania, o czym wspomniało 31,5% ankietowanych. Kolejna wada, według studentów, ma związek z poprzednimi, bo jest to odczuwalna „samotność w kształceniu” (30,2%), co z pewnością nie sprzyja rozwojowi relacji i pracy naukowej. Studenci zwrócili uwagę na mniejszą ilość materiałów do nauki lub też większe trudności w ich zdobyciu (22,1%), a co się z tym wiąże, musieli poświęcić większą ilość czasu na przygotowanie się do zajęć (25,5%). Trochę mniejsza liczba respondentów zaznaczyła problem z dostępem do Internetu, komputera czy innych narzędzi pomocnych przy zdalnym studiowaniu (18,1%). Jak zauważa Dominika Grodner, często problemy z nowymi technologiami wynikają

z braku wystarczającej wiedzy, która jest potrzebna do obsługi najnowszych sprzętów i oprogramowania. Potrzebna jest więc ciągła edukacja w zakresie korzystania z nowoczesnych mediów, a nie powierzchowne konsumowanie popularnych treści informatycznych, które czasami prowadzą do ogólnego przeświadczenia o spadku jakości przekazu medialnego (Grodner 2020, 133).

4.4.2. Zalety zdalnego nauczania

Wykres 10. Zalety zdalnego nauczania.

Źródło: badania własne.

Oprócz wad należało spojrzeć na pozytywne strony kształcenia na odległość. Studenci najbardziej doceniają aktywność w samodzielnym zdobywaniu i poszerzaniu wiedzy. W znacznym stopniu wzrasta też ich kreatywność. 35,9% respondentów pozytywnie odbiera konieczność intensywniejszej pracy. Przedstawione cechy są bardzo istotne w codziennym życiu i mobilizują do nowych inicjatyw naukowych (51%). Niewielki procent studentów twierdzi, że metoda zdalna wcale nie posiada zalet (17,9%). Interesującym aspektem jest niedocenie np. tego, że nie trzeba było wyjeżdżać z domu, aby być na zajęciach (0,6%), czy też oszczędności czasu poświęcanego na dojazdy na uczelnię (0,6%).

4.5. Wpływ religii, wiary i Boga na studentów w okresie pandemii

W aspekcie kulturowym badań znalazły się pytania dotyczące religii i wiary. Zapytano studentów, czy religia w czasie COVID-19 odgrywa pozytywną rolę w życiu społecznym, „czy w trudnym czasie izolacji i braku odpowiednich kontaktów międzyludzkich wiara w Boga może być pomocna w rozwiązywaniu problemów życiowych?”, a także, czy idea istnienia Boga stanowi lub stanowiłaby zagrożenie dla wolności człowieka. Odpowiedzi na te pytania przedstawia poniższa tabela.

Tabela 3. Rola religii, wiary i Boga w okresie COVID-19.

	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Nie wiem/nie mam zdania	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Czy religia odgrywa pozytywną rolę w czasie COVID-19?	5,7%	10,8%	38,6%	23,4%	21,5%
Wiara w Boga może pomóc w rozwiązywaniu problemów	16,5%	15,8%	36,7%	8,8%	22,2%
Idea Boga stanowi zagrożenie dla wolności człowieka	9,5%	0,6%	45%	22,2%	22,7%

Źródło: badania własne.

Pytanie, czy religia w czasie COVID-19 odgrywa pozytywną rolę w życiu społecznym, przyniosło zaskakujące wyniki, ponieważ odpowiedzi były bardzo zróżnicowane. Wpływ pozytywny potwierdziło tylko 16,5% respondentów. Zdecydowana większość nie widzi pozytywnego wpływu religii w tym czasie albo nie ma na ten temat swojego zdania. Zdecydowanie na tak było tylko 5,7% respondentów. Ciekawe jest to, że aż 38,6% respondentów nie potrafiło odpowiedzieć na to pytanie albo też nie miało swego zdania. Można wyciągnąć wniosek, że w społeczeństwie studenckim religia nie ma dużego znaczenia, nawet w tak trudnym czasie, jakim jest pandemia.

Podobnie zróżnicowane były odpowiedzi na pytanie: „Czy w trudnym czasie izolacji i braku odpowiednich kontaktów międzyludzkich wiara w Boga, może być pomocna w rozwiązywaniu problemów życiowych?”. Tutaj głosy na „tak”, „nie” i „nie mam zdania” pojawiały się w zbliżonym natężeniu, jak w przypadku pytania poprzedniego. „Zdecydowanie tak” opowiedziało tylko 16,5% respondentów. Dość duża grupa badanych nie potrafiła odpowiedzieć lub nie miała swego zdania (36,7%).

Ostatnie pytanie dotyczyło tego, czy idea istnienia Boga stanowi lub stanowiłaby zagrożenie dla wolności człowieka. Wielu respondentów było przeciwnych takiemu założeniu (45% – „raczej nie” 22,2% i 22,8% „zdecydowanie nie”), natomiast tych, którzy nie posiadali swojego zdania lub też nie wiedzieli, jak odpowiedzieć, było również 45%. Wśród studentów tylko 10,1% twierdziło, że idea istnienia Boga stanowi zagrożenie dla wolności człowieka. Okazuje się, że większości studentów idea istnienia Boga nie przeszkadza, nie zagraża też wolności, z drugiej strony wcześniejsze odpowiedzi prezentują negatywne odniesienie do wiary i religii jako pomocy w rozwiązywaniu problemów w społeczeństwie.

5. WNIOSKI Z BADAŃ

Podsumowując, warto podkreślić, że współczesna kultura zdaje się ograniczać ludzkie istnienie do „tu i teraz”. Oznacza to przyjęcie, że świat posiada tylko wymiar materialny, oraz zamknięcie człowieka w tym jednym wymiarze (Szulakiewicz 2017, 96). Pokazał to okres pandemii, który mobilizował tak studentów jak

i wykładowców do poszukiwania alternatywnych metod nauczania i uczenia się. (Czapliński et al. 2020, 29).

Celem niniejszej refleksji było uzyskanie od studentów informacji na temat stosowanych metod nauczania i ich wpływu na jakość kształcenia w Kujawsko-Pomorskiej Szkole Wyższej w Bydgoszczy. Wiedza o środowisku akademickim uzyskana od grupy studentów pozwoli w przyszłości podejmować działania interwencyjne lub kompetentniej stawiać diagnozy w określonych sytuacjach (Pilch i Bauman 2001, 107). Badania pokazały, że studenci odnaleźli się w nowej rzeczywistości zdalnego nauczania, a nowe metody nauczania pokazały, że na uczelni należy być elastycznym i kreatywnym również przy zmianie modelu nauczania.

Studenci w większości odnieśli się pozytywnie do zdalnej metody kształcenia w okresie pandemii, choć pojawiły się też słowa krytyki i zanegowania jej wartości. Można przypuszczać, że kształcenie zdalne jest bliższe osobom, które studiuje w cyklu niestacjonarnym. Studenci ci, w przeważającej części pracują i dlatego zdalne nauczanie mogło znacznie ułatwić im pogodzenie pracy z nauką. Z przedstawionych badań wynika, że blisko połowa uważa, że sytuacja pandemiczna nie powodowała ograniczenia przepływu swobodnej myśli na uczelni. Mogły się one pojawiać na początku pandemii. Również prawie połowa respondentów odpowiedziała twierdząco, że zdalne nauczanie wpłynęło pozytywnie na ich rozwój kultury. Podczas zdalnej metody kształcenia studenci w przeważającej większości korzystali z materiałów przygotowanych przez wykładowców i pozyskanych z Internetu. Pokazuje to, iż wykładowcy byli zobligowani do przygotowania większej ilości materiałów dla słuchaczy. Nie było jednomyślności wśród odpowiadających co do najbardziej skutecznej formy zajęć na uczelni, bowiem formy e-learningu, forma stacjonarna, hybrydowa, wykłady online miały podobne wyniki.

Zauważono, iż przy zdalnym nauczaniu studenci korzystali najchętniej z laptopów oraz smartfonów. Z otrzymanych odpowiedzi wynika, że ponad połowa ankietowanych miała najwięcej kłopotów z połączeniem internetowym. Sygnalizowano również trudności w skupieniu się podczas nauki i zajęć. Studenci w większości pozytywnie opiniowali relacje z wykładowcami. Podobnie było w przypadku relacji z koleżankami i kolegami ze studiów. Jest to optymistyczne, biorąc pod uwagę izolację, jaką wniosła pandemia. Ponad połowa respondentów stwierdziła, że zdalne nauczanie przyniosło również korzyści. Najbardziej podkreślane były: formacja do samodzielności w poszukiwaniu i poszerzaniu wiedzy, wzrost kreatywności czy mobilizowanie się do intensywniejszej pracy. W badaniach poproszono również studentów o wskazanie wad. Do nich głównie zaliczono problem dużego zmęczenia z powodu nadmiernej ilości czasu spędzanego przed komputerem lub osłabienie relacji student–wykładowca, co podkreślano, zaznaczając odczuwalną „samotność w kształceniu”, mniejszą ilość materiałów do nauki lub też większe trudności w ich zdobyciu. Generalnie rzecz ujmując, metoda zdalnego nauczania jest widziana pozytywnie jako element uzupełniający tradycyjną formę kształcenia. Wydaje się, że stanie się ona alternatywną metodą w kształceniu, niosącą większą elastyczność w sposobie organizowania procesu nauczania.

Badania pokazały zróżnicowanie w religijności respondentów, którzy w większości nie uważają, że religia w czasie COVID-19 odgrywa pozytywną rolę w życiu. Podobnie twierdzili w przypadku wiary w Boga i tego, że może ona być pomocna w rozwiązywaniu problemów życiowych. Inaczej natomiast odnieśli się do idei istnienia Boga i tego, że nie przeszkadza On i nie zagraża wolności. Przy tych odpowiedziach zastanawia fakt, że duży procent osób nie ma swojego zdania. Wydaje się, że w takiej sytuacji należałoby odpowiednio motywować studentów do myślenia, przeżywania i zachowania niosącego świadomość religijną (Grom 2011, 33). Odnosi się ona do ludzkiego „samokierowania czy samoregulacji ku etyczno-religijnym normom powinności, które rozciągają się na: samoobserwację (*self-monitoring*), samoocenę (*self-evaluation*), samowzmocnienie (*self-reinforcement*).

BIBLIOGRAFIA:

- Andersen, Kristian, Andrew Rambant i Wian Lipkin. 2020. The Proxima origin of SARS-CoV-2. *Nature Medicine*, Apr, 26(4), 450-452. Doi: 10.1038/s41591-020-0820-9.
- Baumann-Popczyk, Anna, Małgorzata Sadkowska-Todys i Andrzej Zieliński. 2014. *Choroby zakaźne i pasożytnicze-epidemiologia i profilaktyka*. Bielsko-Biała: α-medica Press.
- Czapliński, Przemysław et al. 2020. *Raport Edukacja. Między pandemią COVID-19 a edukacją przeszłości*. Kraków: Fundacja GAP.
- Dolin, Raphael 2012. Pospolite wirusowe zakażenie układu oddechowego i zespół ostrej ciężkiej niewydolności oddechowej (SARS). W: *Choroby zakaźne*, t. 2, red. Dennis Kasper i Anthony Fauci, 1032-1035. Lublin: Wyd. Czelej.
- Duszyński, Jerzy et al. 2020. *Zrozumieć COVID-19. Opracowanie zespołu ds. COVID-19 przy Prezesie Polskiej Akademii Nauk PAN*. Dostęp: 5.05.2021. https://informacje.pan.pl/images/2020/opracowanie-covid19-14-09-2020/ZrozumiecCovid19_opracowanie_PAN.pdf.
- Dziubek, Zdzisław. 2010. Ostry zespół oddechowy. W: *Choroby zakaźne i pasożytnicze*, red. Zdzisław Dziubek, 261-263. Warszawa: Wyd. PZWL.
- Grodner, Dominika. 2020. Internet wyzwaniem dla człowieczeństwa. W: *Pedagogika serca. Wychowanie emocjonalne w XXI wieku*, red. Ewa Lewandowska-Tarasiuk, Jan Łaszczuk i Bogusław Śliwerski, 131-137. Warszawa: Difin.
- Grom, Bernhard. 2011. *Psychologia wychowania religijnego*. Kraków: Wydawnictwo WAM.
- Ministerstwo Edukacji Narodowej. 2020. *Kształcenie zdalne na uczelniach*. Dostęp: 20.05.2021. <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/ksztalcenie-zdalne-na-uczelniach>.
- Pilch, Tadeusz i Teresa Bauman. 2001. *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”.

- Rota, Paul et al. *Characterization of a Novel Corona – virus Associated with Severe Acute Respiratory Syndrome*. Dostęp: 20.05.2021. www.sciencexpress/1May2003/Page4/10.1126/science.1085952.
- Szulakiewicz, Marek. 2017. *Naznaczeni tymczasowości. Wprowadzenie do teorii istnienia*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Zhou, Peng. 2020. A pneumonia outbreak associated with a new coronavirus of probable bat origin. *Nature*, 579, 270-273. [Doi.org/101038/s415-020-2012-7](https://doi.org/10.1038/s415-020-2012-7).